

Vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity

Autorky: Markéta Mertová, Jitka Slaná Reissmannová

Klíčová slova: komunikace, vztahy, spolupráce, empatie, pravidla slušného chování, hierarchie, rodina, škola, vrstevnická skupina, obec, spolek

TEORETICKÁ PŘÍPRAVA

Komunikace je základem spolupráce, vedení někoho jiného, efektivního řešení problémů a konfliktů, výměny informací, utváření mezilidských vztahů. Sociální komunikace může probíhat mezi dvěma a více lidmi. Měla by být především zřetelná, stručná, správná, úplná a zdvořilá. Komunikace může mít také negativní projevy, kterými jsou například pomluvy, lži, manipulace, agresivita apod. (Malečková, 2009).

Komunikaci můžeme rozdělit na verbální a neverbální. Pod pojmem verbální se rozumí všechny způsoby dorozumívání, při nichž používáme slova, tj. může být mluvená i psaná, přímá (zúčastněná) či nepřímá (zprostředkovaná). Práce s hlasem, tempem řeči, hlasitostí, intonací apod. se řadí někdy také pod verbální komunikaci, jindy mezi komunikaci nonverbální a pak se tato oblast označuje jako paralingvistika. Neverbální komunikace neboli nonverbální či mimoslovní komunikace využívá ke sdělení informací neslovní prostředky (Malečková, 2009).

Dělení neverbální komunikace: kinezika – pohyby celého těla; gestika – především pohyby rukou, gesta; mimika – pohyby obličeje, výrazy tváře; vizika – pohyby očí, víček, obočí, oční kontakt; haptika – doteky; proxemika – komunikace vzdáleností (Hanzlovský, 2008).

Pro soužití v komunitě je důležitá spolupráce. Jejím základem je důvěra, která se obtížně získává bez empatie, tj. schopnosti a ochoty vcítit se do jiných lidí. Nedílnou součástí komunikace je také naslouchání a kladení otázek a poskytování zpětné vazby (Malečková, 2009).

Rodina

Pod pojmem rodina se rozumí osoby přímo spjaté příbuzenskými vztahy, přičemž příbuznost vzniká sňatkem, nebo pokrevními vazbami (narozením potomků). Manželé se od okamžiku narození prvního dítěte stávají rodinou a to nukleární rodinou. Rozšířenou rodinu pak tvoří nukleární rodina a další vzdálenější příbuzní. Ve fungujících rodinách uspokojují členové

vzájemně své základní psychické potřeby, kterými jsou potřeba lásky, jistoty a bezpečí. Rodina je pro dítě podstatným identifikačním vzorem, se kterým se ztotožňuje, napodobuje ho. Vztahy mezi členy rodiny jsou neformální a emocionální. Primární rodina, orientační (výchozí) je ta, do které se jedinec narodí a vyrůstá v ní, v dospělosti se osamostatňuje a zakládá vlastní rodinu (reprodukční, prokreační rodinu). V případě, že se rozvede a založí další rodinu, označuje se tato rodina jako druhotně vzniklá. Všechny rodiny by však měly plnit biologicko-reprodukční, socializační a kultivační, ekonomické, emocionální a ochranné a rekreační funkce (Stodůlková, 2011). Dítě může patřit kromě vlastní rodiny (oba rodiče biologičtí) také do rodiny nevlastní (s jedním nebiologickým rodičem; osvojení), či náhradní (oba rodiče nebiologičtí; osvojení; pěstounská péče). Při osvojení (adopci) biologičtí rodiče dítěte ztrácejí veškerá práva i povinnosti vůči němu a dítě získává rodiče nové, včetně jejich příjmení. Tito noví rodiče vůči němu přebírají veškerá práva a povinnosti. Osvojitelé se mohou stát manželé nebo fyzická osoba, která je dostatečně zralá pro zajištění péče o dítě, jeho výchovy a rozvoje. Pěstounská péče je oproti tomu pouze svěřením dítěte do péče jiné osoby od rozhodnutí soudu do dosažení plnoletosti dítěte, respektive smrti dítěte či pěstouna či do rozhodnutí soudu. Dítěti zůstává příjmení po biologických rodičích, kteří vůči němu mají stále určitá malá práva. Pěstounské péče může být realizována jednou osobou, partnery, SOS dětskými vesničkami nebo dětskými domovy (Středisko náhradní rodinné péče, 2019).

Škola

Škola stejně jako další instituce má určitou základní hierarchii. Je řízena ředitelem/ředitelkou, který/á má svého/svou zástupce/zástupkyni. Ti se společně s dalšími pracovníky (např. administrativními) podílí na zajišťování chodu školy. Dále na školách působí vyučující, jejichž prvořadým úkolem je vzdělávání a výchova žáků. Ve školách se dále můžeme setkat s lidmi zajišťujícími úklid, stravování, psychologickou či speciálně-pedagogickou podporu a dalšími dospělými. Úkolem každého žáka, stejně jako každého dospělého je spoluvytvářet co nejpříznivější školní klima, aby se všichni jednotlivci ve škole cítili co nejlépe a bezpečně. Klima znamená charakter školy. Přestože všechny školy mají shodné základní cíle, významně se od sebe liší tím, jak jich dosahují. Musí vycházet z toho, že mají různou historii, zaměstnávají různé typy lidí (osobnostně), navštěvují je různí žáci (s různým domácím zázemím, původem, schopnostmi apod.). Sociální klima školy si můžeme představit jako: *„ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení a reagování všech aktérů v rámci školy (žáci, učitelé, rodiče, nepedagogický personál) na to, co se ve škole (sociální i fyzikální prostor) právě odehrává nebo se má v budoucnu odehrát“* (Sociální klima, 2005). Sociální klima tedy zahrnuje různorodé sociálně-psychologické jevy, jako je např. komunikace a interakce, a je pro něj typické, že je relativně dlouhodobé (Sociální klima, 2005).

Vrstevnícká skupina

S vrstevníky se žáci nejčastěji setkávají v rámci třídního kolektivu, což je specifická sociální skupina, která má svou vlastní atmosféru a sociální klima. Vrstevnícká skupina však může existovat také nezávisle na školní docházce, může jít např. o malou skupinu kamarádů, skupinu dětí navštěvujících nějaký kroužek apod. Žádný z členů vrstevnícké skupiny nemá oficiálně vůdčí postavení, všichni by si měli být rovni, přesto se často v takovýchto skupinách objeví tzv. přirozená autorita, tj. někdo ke komu jiní členové skupiny vzhlíží. Vrstevnícké skupiny se od sebe liší např. stupněm konformity svých členů, systémem neformálních pravidel, které si určují a systémem sankcí za nedodržení společných norem a ujednání (Kot'a, 2013).

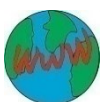
Obec

Obec je samosprávné společenství občanů, vymezené hranicí území. Samosprávu zajišťuje obecní zastupitelstvo v čele se starostou/starostkou, jeho/její zástupcem/zástupkyní (místostarostou/místostarostkou) a dalšími řadovými členy. V případě velkých měst stojí v čele zastupitelstva primátor/ka a starostové jednotlivých městských částí jsou mu/jí podřízeni. Každý občan by se měl podílet na společenském životě obce a po dosažení plnoletosti zodpovědně volit členy zastupitelstva v komunálních volbách (4. Obecní zřízení, 2019).

Spolek

Pro založení spolku jsou třeba alespoň tři osoby, které spojuje společný zájem a které se chtějí dobrovolně spolčovat. Prioritní funkcí spolku může být pouze uspokojování a chránění těch zájmů, kvůli kterým byl daný spolek založen. Členství ve spolku nesmí být vynucováno, nezamezuje však jedinci být současně členem spolku jiného. Vstupem do spolku ovšem každému členu vznikají práva i povinnosti včetně případné povinnosti zaplatit členský příspěvek. Vedení spolku může být kolektivní, pak v čele stojí výbor, nebo může být individuální a pak spolek řídí předseda (Nový Občanský zákoník - Pododdíl 2 - Spolek, 2018).

Soft skills (komunikace a řešení problémů):

<http://www.softskills.wz.cz/html/popis%20soft%20skills.html>

Sociální psychologie: <https://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/socialni-psychologie.html>

Zdroje:

HANZLOVSKÝ, Michal, 2008. Neverbální komunikace - aneb mluvíme, i když nemluvíme... *Celostní medicína* [online]. celostnimedicina.cz [cit. 2019-10-23]. Dostupné z: <https://www.celostnimedicina.cz/neverbalni-komunikace-aneb-mluvime-i-kdyz-nemluvime.htm>

KOŤA, Jaroslav, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie VACÍNOVÁ, 2013. *Sociální psychologie: vybrané kapitoly*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-262-0176-2.

Nový Občanský zákoník - Pododdíl 2 - Spolek, 2018. *Podnikatel.cz* [online]. Praha: Internet Info [cit. 2019-10-29]. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/zakony/novy-obcansky-zakonik/f4579517/>

4. Obecní zřízení, 2019. *Veřejná správa* [online]. [cit. 2019-10-23]. Dostupné z: <https://verejnasprava.estranky.cz/clanky/4.-obecni-zrizeni.html>

MALEČKOVÁ, Monika, 2009. Komunikační dovednosti. *Možnosti rozvoje v soft skills na Masarykově univerzitě* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 2019-10-22]. Dostupné z: <http://www.softskills.wz.cz/html/komunikacni.html>

Sociální klima [online], 2005. Brno, Hradec Králové: Fakulta sociálních studií MU, Lékařská fakulta UK [cit. 2019-10-23]. Dostupné z: <http://klima.pedagogika.cz/>

STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ, 2011. *Pedagogika pro střední školy*. Beroun: Machart. ISBN 978-80-87517-22-2.

Středisko náhradní rodinné péče [online], 2019. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/adopce-nebo-li-osvojeni#kdomuzeosvojit>

NÁVRH VYUČOVACÍ HODINY

Předpokládaná časová náročnost: 45 min

Fáze výuky	Popis činnosti	Metoda výuky	Forma výuky	Čas
Motivace	<ul style="list-style-type: none">• Myšlenková mapa – Dobrá komunikace	Aktivizační metoda, diskuze	Skupinová, hromadná	7 min
Expozice	<ul style="list-style-type: none">• Brainstorming – Pravidla slušného chování v komunitě• Způsoby komunikace• Práce s pracovním listem• Aktivita č. 1: Důvěra• Charakteristika konkrétních komunit - dokončení pracovního listu	Brainstorming, diskuze, výklad, práce s pracovním listem, aktivizační metoda	Hromadná, samostatná, skupinová	18 min
Fixace	<ul style="list-style-type: none">• Aktivita č. 2: Obecní spor	Aktivizační metoda, diskuze	Skupinová, hromadná,	15 min
Aplikace	<ul style="list-style-type: none">• Zadání domácího úkolu	Aktivizační metoda	Hromadná, samostatná	5 min

Motivace

V rámci motivace si žáci ve skupinách po 4 (utvořených náhodně) vytvoří myšlenkové mapy na téma „Dobrá komunikace“. Jejich úkolem je zamyslet se, co vše přispívá ke kvalitní komunikaci, co je její nedílnou součástí apod. a všechny nalezené aspekty vizuálně znázornit s určitou systematičností. Následně proběhne společná diskuze všech žáků, při níž se žáci vzájemně obohatí o své postřehy a celou aktivitu na závěr doplní a shrne vyučující.

Expozice

V této části hodiny proběhne nejprve brainstorming na téma „Pravidla slušného chování v komunitě“, žáci budou mít za úkol vymyslet, jaká pravidla by se podle nich měla ve společenství lidí dodržovat. Žáci budou pravidla, která je napadnou, říkat nahlas a vyučující je může psát na tabuli, velký papír apod. nebo je nezapisovat. (Pozn.: pravidla je dobré formulovat pozitivně, tzn. nepoužívat negaci.) Dále vyučující prostřednictvím výkladu seznámí žáky se

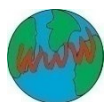
způsoby komunikace a žáci si samostatně vyplní první dva úkoly pracovního listu, které jsou zaměřené právě na pravidla slušného chování a komunikaci. Následně proběhne *aktivita č. 1: Důvěra*. Hodina bude pokračovat výkladem vyučující/ho o druhém tématu hodiny, typických znacích konkrétních komunit, tj. rodiny, školy, vrstevnické skupiny (školní třídy), obce a spolku. Během výkladu či po něm žáci s využitím právě získaných informací dokončí poslední úkol z pracovního listu.

Fixace

V rámci fixace proběhne hromadná *aktivita č. 2: „Obecní spor“*, která předpokládá využití osobních zkušeností, postřehů a informací získaných v předchozích fázích hodiny. Žáci v praxi, respektive v pokusné situaci prokážou a upevní si osvojení zásad správné komunikace a pravidel soužití v komunitě. Jejich úkolem je být asertivní, komunikativní, empatictí, otevření, vhodně argumentovat, naslouchat a přijímat názory ostatních apod.

Aplikace

V rámci aplikace je žákům zadán domácí úkol. Jelikož jedním z hlavních témat hodiny byly komunity, které mají vždy určitou hierarchii a protože hierarchii rodiny přehledně znázorňuje rodokmen, je na něj zaměřen domácí úkol. Vyučující vysvětlí žákům, jak rodokmen vypadá. Ti pak mají za úkol doma s pomocí rodinných příslušníků zpracovat každý svůj vlastní. Žáci si mohou sami zvolit, jakou podobu jejich rodokmen bude mít, zda ho vytvoří v počítači nebo rukou, jestli budou oni sami umístěni jakožto nejvyšší či nejnižší úroveň celé soustavy. Povinnou součástí rodokmenů jsou celá jména předků včetně rozlišení jejich pohlaví (tzn. rodičů, jejich sourozenců, prarodičů a jejich sourozenců). Je vhodné žáky upozornit, aby nezapomněli na své sourozence a případně jejich děti apod. Navíc mohou žáci rodokmen doplnit o data či místa narození a úmrtí nebo informace o sňatcích či o další příbuzné osoby, jako jsou bratřenci, sestřenice, jejich partneři a děti atd. Pro snazší vysvětlování, jak vypadá rodokmen, jsou zde uvedeny odkazy na názorné ukázky, které je možné promítnout žákům při zadávání úkolu.

Ukázky rodokmenů:

http://nd01.jxs.cz/647/840/97de7b9bfc_25097360_o2.jpg

<https://www.martinu.cz/cz/martinu/zivot-v-datech/rodokmen-bm/>

<http://www.historiesuchdola.cz/osobnosti/Ale%C5%A1%20Mikol%C3%A1%C5%A1/rodokmen/rodokmen%20Ales.html>

Tip pro učitele: Žáci, kteří z nějakého důvodu nemohou, nebo nechtějí zpracovávat vlastní rodokmen, si mohou vybrat např. známou osobnost, svůj vzor apod. a zpracovat rodokmen o něm/ní.

PRACOVNÍ LIST – VZTAHY A PRAVIDLA SOUŽITÍ V PROSTŘEDÍ KOMUNITY

1. Vyber si ze všech pravidel slušného chování, které jste se spolužáky vymysleli při úvodní aktivitě, tři, které jsou pro tebe nejdůležitější, a zapiš si je:

.....
.....
.....

2. Mezi uvedenými způsoby komunikace vyhledejte všechny, které se řadí mezi verbální, a vyznačte je barevně. Způsoby neverbální komunikace ponechte neoznačené.

pohledy očí, psaný text, mluvený projev, doteky, pohyby těla, dopisy, pohlazení, zprávy na facebooku, SMS, chůze, úsměv, e-mail, vizitka, kniha, mrkání, postoj, rychlost řeči

3. Spoj, co k sobě patří tak, aby bylo vždy spojené prostředí s jeho typickým znakem a s člověkem, který má v tomto prostředí významné (vůdčí) postavení

Rodina	má vlastní samosprávu a území	ředitel
Škola	neformální skupina vytvořená na základě přátelství či společného zájmu	předseda
Skupina stejně starých lidí	členství je dobrovolné a zajišťuje práva a povinnosti	každý člověk
Obec	má specifické sociální klima	rodič, pečovatel
Spolek	plní emocionální, reprodukční a další funkce	starosta, primátor

4. Zakroužkuj správné pokračování tvrzení (vždy jednu z tučně vyznačených možností)

Manželé, kteří nemají žádné děti, **netvoří** / tvoří rodinu.

Do obecního zastupitelstva může občan volit od **18** / 21 let.

Každý člověk může být členem **pouze jednoho** / více různých spolků.

PRACOVNÍ LIST – VZTAHY A PRAVIDLA SOUŽITÍ V PROSTŘEDÍ KOMUNITY

1. Vyber si ze všech pravidel slušného chování, které jste se spolužáky vymysleli při úvodní aktivitě, tři, které jsou pro tebe nejdůležitější, a zapiš si je:

Např. Posloucháme názory ostatních, dokud nedomluví.....

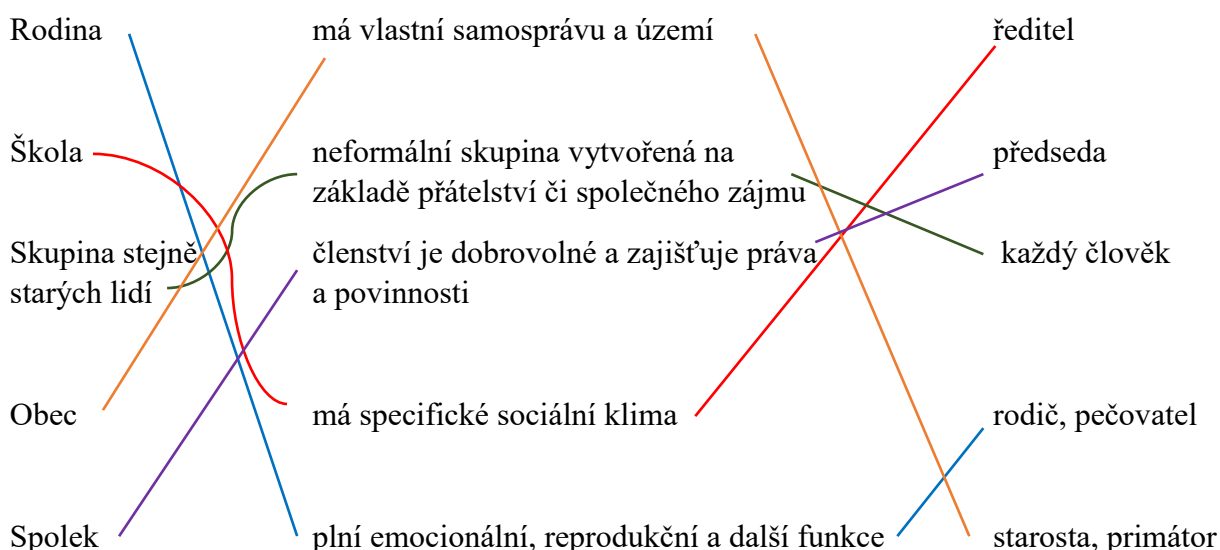
Při komunikaci používáme pouze slušná slova, nikoli vulgární.....

Lidem, s kterými komunikujeme, se díváme do očí.....

2. Mezi uvedenými způsoby komunikace vyhledejte všechny, které se řadí mezi verbální, a vyznačte je barevně. Způsoby neverbální komunikace ponechte neoznačené.

pohledy očí, **psaný text**, **mluvený projev**, doteky, pohyby těla, **dopisy**, pohlazení, **zprávy na facebooku**, **SMS**, chůze, úsměv, **e-mail**, **vizitka**, **kniha**, mrkání, postoj, **rychlost řeči** (Pozn.: rychlost řeči může být ve skupině verbálních i neverbálních projevů)

3. Spoj, co k sobě patří tak, aby bylo vždy spojené prostředí s jeho typickým znakem a s člověkem, který má v tomto prostředí významné (vůdčí) postavení

4. Zakroužkuj správné pokračování tvrzení (vždy jednu z tučně vyznačených možností)

Manželé, kteří nemají žádné děti, **netvoří** / tvoří rodinu.

Do obecního zastupitelstva může občan volit od **18** / 21 let.

Každý člověk může být členem **pouze jednoho** / více různých spolků.

AKTIVITY PRO ŽÁKY

AKTIVITA č. 1: Důvěra

Tato aktivita se zaměřuje na zásadní aspekt komunikace a soužití s lidmi, kterým je důvěra. Žáci vytvoří dvojice (např. se spolužákem v lavici). Každá skupinka si vyhledá dostatečně velké místo v prostoru, tak aby nedošlo při pohybu k žádnému zranění. Jeden z dvojice si stoupne před druhého zády k němu, zpevní celé tělo, a aniž by zvedal nohy ze země či povoloval zpevnění těla, začne pomalu padat dozadu. Druhý z dvojice zaujme stabilní postoj, natáhne ruce a chytá svého partnera za záda a vrací jej zpět do svislé polohy (odráží ho zpět). Nejprve zadní z dvojice nechává partnera padat pouze kousek, postupně vzdálenost zvětšuje podle toho, jak velká je mezi partnery důvěra a podle jejich fyzických možností. Pokud padající zpevní tělo a nepovoluje ho, prokazuje tím, že svému spoluúčastníkovi důvěřuje a chytající by neměl mít žádný problém s tím, aby ho unesl, tj. chytil a odrazil zpět nahoru. Role spoluhráčů se následně vymění.

Tip pro učitele: Při nedostatku prostoru ve třídě lze využít např. chodbu.

AKTIVITA č. 2: Obecní spor

Aktivita vyžaduje integraci různých faktorů komunikace. Vyučující rozdělí žáky do 4 skupin. Každé z nich přidělí jednu kartičku s instrukcemi (viz další strana). Žáci jsou tímto přeneseni do experimentální situace, kdy jedna skupina představuje zástupce Rybářského spolku, druhá Mysliveckého spolku, třetí Hasičského spolku a čtvrtá členy obecního zastupitelstva. Princip aktivity spočívá v tom, že zmíněné skupiny se setkávají na schůzi, kde každá ze skupin představujících nějaký spolek propaguje svou vlastní akci a snaží se získat pronájem společenské místnosti na konkrétní den, obecní zastupitelstvo schůzi řídí a má právo spor rozhodnout. Obecně je úkolem spolků a zastupitelstva dohodnout se na jednom řešení, které bude přijatelné pro všechny. Hlavním cílem aktivity však je upevnění vhodného chování ve společnosti, zásad dobré komunikace a pravidel soužití v komunitě (tzn. žáci musí mluvit slušně, nepoužívat vulgarismy, nepřekřikovat se, naslouchat ostatním apod. a přitom asertivně a přiměřeně propagovat svůj zájem).

Poté, co skupinky obdrží kartičky s informacemi o nastolené situaci, mají chvíli čas na přípravu argumentů, dohodnutí postupu apod. Následně již probíhá hromadná diskuze členů spolků a členů zastupitelstva, kterou řídí sami žáci. Aktivita nutně nemusí končit vyřešením situace, je však zásadní, aby ji vyučující vhodně okomentoval/a.

Obecní zastupitelstvo

Jste členové obecního zastupitelstva. Čeká vás schůze se zástupci Rybářského, Mysliveckého a Hasičského spolku. Všechny spolky chtějí pořádat kulturní akci ve společenské místnosti. Problém je, že všechny spolky chtějí akci uskutečnit ve stejný den. Vaším úkolem je řídit schůzi a rozhodnout, komu pronajmete společenskou místnost pro konání akce.

Rybářský spolek

Jste členy Rybářského spolku. Čeká vás schůze se zástupci obecního zastupitelstva, Mysliveckého a Hasičského spolku. Váš spolek, stejně jako dva zbývající spolky, chce pořádat kulturní akci ve společenské místnosti. Problém je, že chcete akci uskutečnit ve stejný den jako Myslivecký a Hasičský spolek. Vaším úkolem je respektovat pokyny zástupců obce (členů obecního zastupitelstva) a domluvit se se zástupci zbývajících spolků na přijatelném řešení.

Akce, kterou chcete pořádat je: beseda s významným rybářem

Myslivecký spolek

Jste členy Mysliveckého spolku. Čeká vás schůze se zástupci obecního zastupitelstva, Rybářského a Hasičského spolku. Váš spolek, stejně jako dva zbývající spolky, chce pořádat kulturní akci ve společenské místnosti. Problém je, že chcete akci uskutečnit ve stejný den jako Rybářský a Hasičský spolek. Vaším úkolem je respektovat pokyny zástupců obce (členů obecního zastupitelstva) a domluvit se se zástupci zbývajících spolků na přijatelném řešení.

Akce, kterou chcete pořádat je: ples se zvěřinovou tombolou

Hasičský spolek

Jste členy Hasičského spolku. Čeká vás schůze se zástupci obecního zastupitelstva, Mysliveckého a Rybářského spolku. Váš spolek, stejně jako dva zbývající spolky, chce pořádat kulturní akci ve společenské místnosti. Problém je, že chcete akci uskutečnit ve stejný den jako Rybářský a Hasičský spolek. Vaším úkolem je respektovat pokyny zástupců obce (členů obecního zastupitelstva) a domluvit se se zástupci zbývajících spolků na přijatelném řešení.

Akce, kterou chcete pořádat je: kurz první pomoci

